

Z NOVÉ LITERATURY

Jean Gaudemet, *Institutions de l'Antiquité*. 909 str., 4°, Sirey,
Paris 1967. Cena neudána

Jde o jedno ze základních děl právněhistorické literatury poslední doby, jímž významný pařížský právní historik se vyrovnal s novou reformou studia na právnických francouzských fakultách. V rámci této anotace lze říci jen několik údajů: dílo se rozpadá ve tři nestejně rozsáhlé celky. První je věnován starověkému Orientu ještě od fáze prehistorických sídlišť přes politickou a sociální organizaci Babylónu (s hlavním důrazem na rodinu a manželství, zejména po stránce majetkoprávní), Egypta (zde spíše se zřetelem na státní zřízení), říše chetitské a Palestiny (s. 3-124). Druhý celek tvoří Řecko (s. 125-250), a to ve svém vývoji za epochy archaické, klasické a helenistické (zde opět se zvláštěním zřetelem k Egyptu ptolemajskému). Převládá důraz je položen na sociální charakter vyvíjejících se společností (od společnosti mykénské a homérské až k výraznému charakteru jednotlivých měst klasické epochy. Převládá výklad o veřejném uspořádání městských států, jejich vzájemných vztazích, o aténské demokracii aj. Najdeme zde i právněfilosofické exkurze o vztahu práva a zákona, o vládních formách apod. Méně se autor zabývá právem rodinným a majetkovým. Daleko největší pozornost věnoval autor starověkému Římu od doby Etrusků počínaje (s. 251-810); autoru se podařilo zevrubně zpracovat a zhodnotit římský ústavněprávní vývoj s rozbořením jednotlivých institucí i charakteristikou římského občana v jeho povinnostech a právech vůči státu, postavením podrobených zemí aj. Zvláštní část svých výkladů zaměřil autor na prameny práva a organizaci soudnictví. Velmi pozoruhodný je úsek, pojednávající o společenských třídách, zejména o postavení otroka v římské společnosti a neméně i o propuštěncích. K obojímu se vrací ještě v rámci epochy pozdního imperia, kde je zařazuje pod úsek "obětí moci". Zajímavé poznámky najdeme o náboženské diskriminaci a o postavení barbarů. Podrobně jsou probrány zejména Justinianovy kompilace s výkladem o jejich osudu ve východní i západní části někdejšího římského imperia. Potřebě čtenáře znamenitě poslouží chronologické tabulky, věcný rejstřík, index pramenů, názorné mapy (8) a velmi podrobná bibliografie.

J. Klíma

F. R. Kraus, *Staatliche Viehhaltung im altbabylonischen Lande Larsa*.
Mededelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen,
AFD. Letterkunde, Nieuwe Reeks - Deel 29 - No. 5, Str. 117-179, 3. příl.
N. V. Noord-Hollandsche Uitgevers Maatschappij, Amsterdam 1966, 4°.
Cena 17,50 hol. zl.

S výrazným zemědělským charakterem jižní Mezopotámie souvisí řada problémů, mezi nimiž dobytkářství patří k nejvýznamnějším. Po právní a hospodářské stránce zabývali se

jím P. Koschaker a M. San Nicòlo, nyní k němu svérázným způsobem přistupuje F.R. Kraus. Z obrovského klínopisného materiálu si vybral jen dvanáct tabulek, které pocházejí z jednoho místa (města Larsy) a z jedné doby (za vlády Rim-Sina, tj. z 18. stol. př. n. l.); zkoumané doklady pocházejí z hospodářství tohoto panovníka a proto a. mluví o "státním dobytkařství", tedy o dobytkařství provozovaném městským státem larským.

Vedle předmluvy a úvodu obsahuje předmětná studie čtyři kapitoly. První se věnuje stavu pramenů, tj. 12 klínopisných tabulek, z nichž se devět vztahuje k ovčím, tři pak k dobytčatům. Autor pojímá každou tabulku jako "list" hlavní knihy a rozlišuje při ní rubrum, hlavní část a datum. Druhá kapitola se obírá soupisy ovcí, především pokud jde o terminologické pojmy vyskytující se v rubrech, jakož i hlavními údaji těchto soupisů: stavem ovcí, vrhy mláďat, soupisem ovcí dodaných ke střížbě, výnosem vlny, dodávkami a porádkami. Třetí kapitola je obdobným způsobem věnována dobytčatům, velmi pozoruhodná fakta jsou snesena do poslední kapitoly, pojednávající o starobabylonském "státním" ovčinci; zde je položen důraz na význam střížby a všeho, co jí předcházelo; dále autor se tu zabývá jednak hospodářským významem chovu ovcí a zejména pak vztahem mezi státní správou jakožto vlastníkem stád a pěstitelem, tj. hlavním pastýřem, který současně mohl vystupovat jako soukromý vlastník svých stád, čímž bylo jeho zodpovědné postavení vůči státní správě poněkud ulehčeno. Zbytek patří ještě rozboru provozních podmínek chovu (sleduje i rozdíly mezi normou a reálně dosaženými výsledky).

J. Klíma

M.- J. Seux, *Épithètes royales akkadiennes et sumériennes*. Letouzey et Ané, Paris 1967. 487 stran. Cena 84 fr.

Seuxova kniha nepokrývá jen zájmovou sféru asyriologů a sumerologů, ale slouží potřebám historiků, religionistů, kulturních a zejména právních historiků. Z nich pak především těm, kteří se zabývají státním ústrojím a vývojem absolutistické moci staroorientálních vladařů. Mohou s úspěchem sáhnout ke knize i bez znalosti sumerštiny a akkadštiny, třebaže je sama komentářovým výkladem a kompendiem podivuhodných detailů, založeným na sumerských a akkadských výrazech pro jednotlivá vladařská epiteta - přídomek. Autor umožnil použití knihy do nejbížeší míry i jazykovým neoborníkům předmluvou a úvodní kapitoly - *Les grands thèmes de la titulature akkadienne* (s. 18-27).

Především je tu načrtnuta vladařova postava podle jednotlivých přídomek, které zdůrazňují legitimitu jeho vlády, vyzvedají jeho sílu fyzickou i morální i jeho mimořádné vlastnosti, které ho opravňují k nejvyššímu úřadu. - Druhou skupinou přídomek jsou ony, jež odkazují na vztah panovníka k bohům, zejména na vliv a zásluhy bohů o dosazení vladaře na trůn a o udržení na trůně, na př. poskytnutím pomoci v boji proti nepříteli. - Zajištění společnosti religiozními představami vysvětluje, že snad nejrozsáhlejší kategorií přídomek vladařských byla ona, jež zdůrazňovala vladařovu oddanost bohům, pro něž obětuje, staví, opravuje a vylepšuje svatyně apod.

Třetí skupina přídomek je tvořena oněmi, kde vladař je vyzvedán jako moudrý a spravedlivý, zkušený a uvážlivý a vydávající proto i spravedlivé rozsudky (podle zmocnění boha spravedlnosti Šamaše). - Ve čtvrté kategorii svých přídomek se nám představuje vladař jako účastník válečných výprav a šarvátek, jako dovedný bojovník i lovec, jako vlastník zbraní, jež nemají obdoby, poněvadž mu byly svěřeny bohy, jako mistr dokonalého zničení nepřítele apod. Tento druh přídomek rozvádí autor ještě další skupiny (vladař a nepřítel). Předposlední kategorie líčí vladaře ve vztahu k lidu, zejména jako dobrého pastýře a pečovatele o zemi, kdežto v poslední je podán vladař v postavení mezinárodním, ať již všeobecně (jako král všech čtyř světových stran) nebo ve vztahu k sousedním vladařům.

J. Klíma

Léon Vandermeersch, La formation du légisme. Recherche sur la constitution d'une philosophie politique caractéristique de la Chine ancienne. Publications de l'École Française d'Extrême-Orient, Volume LVI. Paris 1965. Ss. XI, 299.

Tato vynikající kniha o dějinách Číny v 6. - 3. století př. n.l. se vztahuje k dějinám práva do té míry, že zkoumá vznik filosoficko-politické školy právníků, legistů (fa-ťia), která stavěla do popředí pojem práva. Podle ní mělo nestranné a rásné uplatnění práva automaticky kontrolovat společenský život a posílit stát. Jelikož tato ideologie rozhodujícím způsobem přispěla k vytvoření dynastie Čchin a měla trvalý vliv na konfuciánskou státoprávní praxi, je poznání jejího vývoje užitečné i pro právního historika.

Vandermeerschova kniha analyzuje ve třech kapitolách hlavní osobnosti legismu, jeho prvotní rozvoj, jehož příčinu nachází v rozvoji obchodu, řemesla a nakupení soukromých bohatství, a konečně vlastní doktrínu, kterou zkoumá v jejím vztahu ke konfuciánství, škole filosofa Mo Tiho a k taoismu.

Přínos knihy je zejména v tom, že přesvědčivě dovozuje spojení ideologie s hospodářskými a společenskými přeměnami.

T. Pokora

Pál Horváth, A kelet- és közép-európai népek jogfejlődésének főbb irányai (Különös tekintettel a körmeyzõ népek jogfejlődésére) - Hlavné směry právního vývinu národov Východnej a Strednej Európy (S osobitným zreteľom na právny vývin okolitých národov), 1968, Budapest, 494 strán

Budapešťianaky profesor P.Horváth sa podujal na pokus zasadiť právne dejiny národov Strednej a Východnej Európy (do konca 18.storočia) do rámca súvislostí, ktoré sa

doteraz dostatočne nevyhodnocovali. Veď najmä české, poľské a uhorské právne dejiny sa skúmali hlavne so zameraním na ich súvislosti so západom. Tým unikali pozornosti zavažné vzťahy k juhovýchodu a východu, menovite k Byzancii a jej dedičstvu, ako aj k Rusku. Na to sa sústredil autor.

V tom je teda novota autorovho postoja, ktorý sa dôsledne vyhýbal každej národnej jednostrannosti. Hoci stredobodom jeho záujmu sú mnohé slovancké národy, predsa jeho spis nemožno vonkoncom kvalifikovať azda ako dajaké slovancké právne dejiny. Pritom si povážimol aj zástoja Uhorska v právnych dejinách Strednej a Východnej Európy. Podrobil totiž veľmi podrobnému kritickému rozboru doterajšiu uhorskú, resp. maďarskú právnohistorickú literárnu produkciu v tejto oblasti. Čitateľ spisu, pravda, po takomto prenikavom rozbere očakáva, že autor vyvodí obširne dôsledky zo svojho postoja aj na uhorské právne dejiny. Veľmi vhodný rámec na to skutočne tvoria podrobné state o českých, poľských, ruských a balkánskych právnych dejinách. Čitateľ teda čaká, že tento rámec sa vyplní staťou o uhorských právnych dejinách. To tým viac, keď práve oným kritickým rozborom maďarskej, resp. uhorskej právnohistorickej literatúry vlastne sám autor v plnej šírke naniesol problematiku zástoja uhorských právnych dejín v oných súvislostiach, ktoré svojím spisom sleduje. Ale k riešeniu tejto problematiky už nedospel.

Iste nebolo ľahké vytriediť, čo treba zachytiť ako podstatné výsledky doterajšieho bádania o právnych dejinách národov, ktoré autor označil (už aj v podtitule knihy) ako susedné, či okolité, totiž v pomere či už k niekdajšiemu Uhorsku, a či k maďarskému národu. No, v každom prípade sa priam natíska otázka, že ako sa odrážali na právnych dejinách Uhorska vo svetle autorovho postoja tie súvislosti, ktoré vytýčil vo svojom spise.

Veď Uhorsko bolo priam zemepisným stredom tej oblasti Európy, ktorej právne dejiny autor vo svojom spise sledoval, a križovatkou súvislostí v rámci týchto dejín. Preto mal autor radšie obmedziť svoje výklady o právnych dejinách národov susediacich s Uhorskom a venovať samotnému Uhorsku bližší zreteľ práve v zornom uhle týchto súvislostí. Tým by celkový obraz stavu, ktorý popisuje, bol rozhodne úplnejší.

Pravda, autorovi nemožno uprieť primeranú mieru vôľnosti pri vymedzení spracovanej tématiky. Iste sa tiež dá očakávať, že čo nedopovedal v tomto spise, to vynahradí pri ďalšej príležitosti. Možnoť na to poskytuje napokon celkové zameranie jeho bádateľskej práce v tomto spise. Ide vlastne o syntetické dielo, v ktorom autor súitkúval doterajšie výsledky bádania pre svoj nový postoj. S tým spájal aj prehodnotenie staršej, ako aj nemarkxistickej literatúry podľa meradiel marxistického chápania právneho dejepisu a tiež podľa tomu primeranej periodizácie. Nič neprekáňa, aby v budúcnosti vyvodil zo svojho postoja dôsledky v plnom rozsahu aj na uhorské právne dejiny.

Dobrým doplnkom spisu je súhrn v nemčine na 20 stranách, ako aj menný a vecný register na 40 stranách.

J. Karpat

Raymond de Roover, San Bernardino of Siena and Sant' Antonino of Florence, The Two Great Economic Thinkers of the Middle Ages, Boston 1967, The Kress Library of Business and Economics, Vol. 19

Doby, kdy historický vývoj ekonomického myšlení začínal zpravidla výkladem o fyziokratech a merkantilismu, náleží ve světové literatuře již dlouho minulosti. Je zcela přirozené, že v tomto novém proudu se dostal do popředí i zájem o to, jakým způsobem reagovala na ekonomické problémy scholastická literatura, jejíž kasuisticky propracovaná díla, zejména z oblasti tak řečené morální teologie, poskytují v tomto směru nečekané množství poznatků. Jedním z těch, kdož se nejvíce zasloužili o prosazení této nové cesty je i - dnes newyorský profesor R. de Roover. Hlavní tezi dotčené studie je možno shrnout - jak to také činí autor sám, a to ne bez určitého podivu - ve zjištění, že "dva bezzubé, vychrtlé a asketické světce" je třeba bezpochyby považovat za jedny z prvních, kdož dospěli k myšlenkám, jež jsou dodnes úhelným kamenem subjektivní hodnotové teorie, čili jedním slovem základem tzv. marginalismu. Tento rámeček vyplňuje pak řada dalších dílčích a ne méně pozoruhodných poznatků. R. ukazuje, že nejvýznamnější část ekonomických teorií scholastiků (tedy zdaleka ne jen těch, o nichž je tu řeč) tvořilo jejich učení o spravedlivé ceně, které bylo charakterizováno hlubokým smyslem pro volnou hru ekonomických sil, tudíž stanoviskem v podstatě liberalistickým. Naproti tomu do pozadí svým významem vůči těmto složkám ustupují ideje formující tzv. usurární doktrínu, jež byla tradičně považována za hlavní a v jistém smyslu i jediný ideový výkon scholastiky, na poli ekonomického myšlení. V tom se tedy úsudky R.-ovy liší nejen od dosavadních syntetických pohledů, jak je podal jmenovitě ve svých pracech o vývoji kapitalistické ekonomiky M. Weber a Tawney, nýbrž i od těch, kdož věnovali pozornost těmto stránkám učení scholastiků i z jiných důvodů, jak o tom svědčí i příklad samotného Keynesa. Rovněž tak R. popírá, že by scholastičtí moralisté nějak zvláště podporovali nebo obhajovali existenci cechů a korporací jim podobných. V těchto souvislostech dotýkajících se v první řadě vývoje ekonomického myšlení najde mnoho zajímavého a podnětného i právní historik: scholastikové totiž vždy, zejména pak ve své cenové teorii, přisuzovali významnou úlohu právu a jeho schopnosti působit regulativně na ekonomický život. Pokud jde o konkrétní podíl obou osobností dotčených v titulu knihy, připisuje R. větší význam Bernardinovi, zvláště pro jeho sklon analyzovat a zároveň zevšeobecňovat svoje závěry. Ledacos však nasvědčuje tomu, že i jeho názory stály pod vlivem jiných autorů; objevným je tu zejména zjištění, že k nim na prvním místě patřil jeho řádový bratr, dosud málo známý Pierre Olivi.

V. Urfus

Autor i osobnost v titulu knihy dotčené jsou českému čtenáři jistě natolik známé, že není třeba o nich blíže hovořiti. Vynikající historik právního humanismu a renesance - a bylo by zbytečné dodávat, že K. požívá této pověsti ve světové literatuře více jak právem - věnuje tu pozornost několika otázkám, jejichž společným cílem je osvětlit poměr pozdějšího papeže Pia II. k právu, právní vědě a jejím představitelům. Ve svém zkoumání vychází z biografických faktů dotýkajících se Eneášova mládí a jeho působení jako sekretáře basilejského koncilu. V jejich světle vystupuje Piccolomini jako člověk mající nejen určité právníké vzdělání, nýbrž mající i porozumění pro právo a zejm. pak pro římskoprávní kulturu. Jde tu o podrobnosti významné v první řadě pro lokální dějiny Basileje a pro dějiny koncilu (Akademický ruch v době jeho zasedání a počátky univerzitního života). Obecného významu nabývají však tím, že je s nimi těžko možno uvést v soulad skutečnost, že z úst téhož Eneáše slyšíme o něco později - v době jeho vídeňského pobytu - ostré výtky adresované právníkům (jsou součástí krátkého traktátu, který věnoval Ludvíku ze Steynu). Tyto rozpory pak jen ještě zvyšují další okolnost: Eneáš se totiž v téže době vyslovil v jiném ze svých veřejných projevů s uznáním o právu a právní vědě. Řešení, ke kterému v tomto subtilním sledování autor posléze dospívá, je asi takové, že Eneáš svými kritickými invektivami chtěl dodat jen většího důrazu své chvále humanistických studií, podlehnuv asi určité módě, která v tomto směru nebyla cizí italskému humanismu již od jeho poměrně raných projevů. Z bezprostředních konkrétních vlivů je třeba uvažovat především o spise Lorenza Vally "Antibartolus".

V. Urfus

Michał Sczaniecki, Powszechna historia państwa i prawa, I, Państwo feudalne, Warszawa 1968, 354 str.

Zpracování obecných dějin státu a práva pro účely výuky na právnických fakultách má v Polsku již svou tradici. Po prof. I. Jaworském (zemřel 1959) a prof. K. Koranyiovi (zemřel 1964) podjal se nového, samostatného zpracování této obtížné látky prof. M. Sczaniecki, jmenovaný nedávno - po delším působení v Poznani - profesorem tohoto předmětu na právníké fakultě ve Varšavě.

Koncepcí i provedením je to učebnice mimořádně zajímavá. V předmluvě (str.3-6) podává se především cenný výklad o předmětu a metodě obecných dějin státu a práva. Na dalších 36 stránkách shrnují se pak - zřejmě jen jako úvod k feudalismu - poznatky o vývoji státu ve starověku, přičemž je těžiště v partiích o antickém Římě. Hlavní částí kni-

hy líčí - zčásti metodou srovnávací - vývoj státu a práva u Francouzů, Němců, Angličanů a Rusů v průběhu čtrnácti staletí, počínaje barbarickými státy germánskými a konče absolutismem. Srovnávacím způsobem podány jsou např. partie charakterizující obecně Germány a Slovany, dále partie "obecné otázky feudálního státu" (str. 84-94), stať o feudálním státě v době předabsolutistické (str. 231-243) a některé jiné. Líčení historického vývoje je srozumitelné a přehledné a je zpracováno velmi ekonomicky s ohledem na pedagogické potřeby a zejména na to, aby posluchači nebyli zbytečně zatěžováni.

Škoda, že tu nebylo lze umístit alespoň stručný výklad i o státě českém a o dějinách jiných Slovanů. Zvolený princip reprezentativnosti je důsledně realizován a vhodně kombinován s metodou srovnávací. Musil tak být ponechán stranou a vlastně obětován i výklad o Itálii, Španělsku, Holandsku, Skandinávii a také o feudálním světě islámu.

Snad by bylo lze uvažovat o tom, aby alespoň některé partie této učebnice byly pořízeny v překladu pro pedagogické potřeby i našich právnických fakult.

V. Vaněček

I. I. Surguladze, Istorija gosudarstva i prava Gruzii, Tbilisi 1968,
336 str.

O složitém vývoji politických a právních institucí Gruzie, odvěké křížovanky kultur v srdci Kavkazu, byli jsme až dosud informováni povětšinou jednak z všeobecných učebnic dějin státu a práva SSSR, jednak ze speciálních prací J. Karsta (francouzských a německých), pokud se nacházejí v pražských knihovnách. Nyní se nám dostává do rukou speciální učebnice, první na tomto úseku, určená posluchačům tbiliské právnické fakulty, na níž se domácí právní dějiny přednášejí ve zvláštním kursu. Autor učebnice kvalifikoval se pro svůj zodpovědný úkol řadou předchozích studií, které příležitostně také cituje v poznámkách pod čarou. Z úvodu (na str. 5-6) je pak zřejmé, že je tu již i další bohatá literatura k tomuto oboru.

Hlavní výsledky svého bádání uplatnil ostatně I. I. Surguladze v nejnovější učebnici sovětských právních dějin, která vyšla za redakce K. A. Sofroněnkové o rok dříve (1967). Z jeho pera nalezneme tu partie o Gruzínsku do 5. stol. n. l. (str. 53-59), o Gruzínsku středověkém (6. - 15. stol., str. 88-102) i o Gruzii v novověku (str. 457-477). Z tohoto srovnání je také zřejmé, v jakém vztahu je speciální učebnice k učebnici všeobecné: máme zde vítaný výklad podrobný, doprovázený nadto bohatým odkazovým aparátem pod čarou.

Hlavní pozornost soustřeďuje se v Surguladzově učebnici na dobu novější od konce 18. stol., a zejména od r. 1801-1802, kdy bylo připojeno k Rusku východní Gruzínsko. Pro první polovinu 19. stol. je podán odděleně výklad jednak o východní, jednak o západní Gruzii. Doba předchozí je vyložena mnohem stručněji (prvních necelých 110 stránek), přičemž otrokářský řád zaujímá asi 25 str. a feudalismus do 18. stol. dalších jen asi 75 str.

Podrobný index jednak osobní, jednak místních jmen a konečně i věcný usnadňuje orientaci v této velmi dobré studijní pomůcce.

V. Vaněček

Miroslav Boháček, *Das römische Recht in der Praxis der Kirchengenichte der böhmischen Länder im XIII. Jahrhundert*, *Studia Gratiana* 11 (1967), (Collectanea Stephan Kuttner I.), str. 273-304.

Přes úsilí dřívější literatury (Ott, Kubišková) zůstávaly nejasné počátky pronikání římsko-kanonického procesu na naší půdě. Ve významném mezinárodním sborníku, ve svazku I. věnovaném k šedesátinám proslulého kanonisty St. Kuttnera, podává nyní prof. Boháček podrobnou analýzu pramenů 13. století, které prokazují jak poměrně brzy a v jak úplných formách pronikaly zásady římsko-kanonického procesu do praxe duchovních soudů českých zemí.

Časovým východiskem je nutně rok 1221, kdy konkordátem mezi církví a českým královstvím bylo uznáno nezávislé církevní soudnictví. Již brzy po tomto datu začíná řada dokladů, že v praxi církevních soudů poměrně rychle pronikají principy římsko-kanonické, které jsou ve shodě s obecnými zásadami. Autor probírá pozorně skutečně vydané listiny, zejména moravských biskupů Roberta a Bruna, i formulářové kusy, konfrontuje je s prameny kanonického práva i s právem římským, srovnává i s praxí jinde obvyklou, jak o ní spravují různé *Ordines iudicarii*, i se vzorci procesních akt, a takto vyzbrojen dochází k závěrům, bezpečně podloženým a kriticky střízlivým. Ukazuje se, že nejen průběh procesů před církevními soudy se brzy přibližoval obecné praxi, ale také, že již ve druhé polovině 13. století žily u nás právnický a notářsky vzdělané osoby, a že již tehdy byl ustanoven stálý soudce pražského i olomouckého biskupa. Není rovněž pochyby, že byly vedeny řádné soudní protokoly a že se plně prosadil princip písemnosti v soudním řízení. Konečně i pro poslední čtvrtě 13. století lze zjistit pronikání nových procesních forem i na naše území, jak o tom svědčí i listiny i formuláře Tobiáše z Bechyně a Jindřicha z Isernie. Jisté odchylky a opoždění proti obecnému vývoji byly v této době již celkem vyrovnány.

Boháčkova práce je cenným příspěvkem k poznání vývoje církevního soudnictví u nás; autor na základě přesného studia diplomatického materiálu a jeho konfrontace se spisy právníky i normami právními dosáhl maximální bezpečnosti svých závěrů.

J. Kejíř

F. Roubík, *Místodržitelství v Čechách v letech 1577-1749*, in: *Sborník archívních prací* 17/2-1967, s. 539-603

Roubíkova studie je založena především na fondech SUA Česká dvorská kancelář, Stará a Nová manipulace, na sbírce komorních knih a na výpisech z archívu Oberste Justitz-

stelle, jež byly pravděpodobně pořízeny před požárem Justičního paláce ve Vídni v r. 1927.

Autor se v první části obírá instrukcemi pro místodržící, z nichž nejstarší je z r. 1577. Další následovaly v poměrně častém sledu až do r. 1715 (tehdy vydaná instrukce platila pak až do tereziánských reforem). Kromě toho je věnována pozornost vývoji předpisů o vedení úřední agendy a o místodržitelské kanceláři. Na tomto základě je proveden rozbor kompetence místodržících a jejich poměru k jiným státním úřadům civilním i vojenským.

Ve druhé části se Roubík zabývá vnitřní organizací místodržitelství, postavením a služebními povinnostmi místodržících i jejich kancelářského personálu. Zmiňuje se rovněž o stálých i jednorázových komisích, jež byly při místodržitelství zřízeny, a vysvětluje genezi dnešních archívních fondů ze spisového materiálu. V přílohách je připojen přehled knih českého místodržitelství, soupis nejvyšších úředníků a místodržících v l. 1577 - 1749 a abecední seznam kancelářských zaměstnanců místodržitelství do r. 1749 a chronologickým ukazatelem.

Roubíkova studie není jen podstatným přínosem pro novověkou diplomatiku, ale má základní význam i pro dějiny státní správy v Čechách v této době. Partii o místodržitelství, jak ji nacházíme v kompendiích Čelakovského a Kaprasově, zdaleka ne tak dobře fundovanou, je nyní možno pokládat za zastaralou. Bylo by si důtklivě přáti dalších podobných studií o ostatních nejvyšších úřadech a soudech, aby se naše vědění o státním zřízení Čech v této době dostalo konečně na pevný základ.

J. Klabouch

K. Opařka, Die Rechtsphilosophie in Polen am Anfang des 19. Jahrhunderts. Ost und West in der Geschichte des Denkens und der kulturellen Beziehungen. Festschrift für E. Winter zum 70. Geburtstag, Berlin 1966, s. 454-466

Zajímavá studie K. Opařka sleduje především vliv evropské právní filosofie na vývoj polského právníctví na konci 18. a počátku 19. století. Od osvícenských názorů (z nichž v Polsku zapustilo kořeny zvláště dílo Wolffovo a Pufendorffovo) přes Kantovu filosofii, která se setkala spíše s odporem až po historismus 19. stol., jsme svědky živého vývoje polské právní vědy.

Za nejzdařilejší možno považovat třetí kapitolku, v níž autor pojednává o působení německé historické školy. Tehdy došlo v Polsku k svébytnému domácímu rozvoji v právníctví, které v boji za samostatnost hledalo domácí prvky ve vývoji práva. Zatímco J.V. Bandkie byl ještě do jisté míry orientován racionalisticky, osvícensky, v práci polských historických romantiků došlo až k idealizaci polské minulosti (zvl. Rakowiecki).

Stručné, ale cenné jsou autorovy poznámky o díle R. Hubeho, iáka Savignyho a Hegla, jenž se pokusil m.j. pod vlivem Code civile o výklad "národního ducha" v oblasti práva.

I když není Opačkův výklad vyčerpávající, místy má charakter spíše poznámek, je nesporně zajímavý a cenný a má i význam pro naši právní historii.

J. Hanzal

Der österreichisch-ungarische Ausgleich von 1867, Vorgeschichte und Wirkungen, herausgegeben vom Forschungsinstitut für den Donauraum, Wien, Vorsitzender Theodor Hornbostel, Gesamtedaktion Peter Berger, Wien-München 1967

Sborník, vyšlý ve vzpomínkové souvislosti na prvý pohled zřejmé, náleží k literatuře, která v podobném vztahu hledá seriózní záminku, jak pojednat o vytčené tématice. Zvláště historik, zabývající se dějinami státu a práva, tu uvítá, že poměrně menší podíl je věnován obecným a dlouhodobě působícím příčinám a že naopak poměrně větším podílem svého obsahu se sborník obrací ke konkrétnímu ústavněprávnímu vývoji a institucionálním změnám na něj navazujícím. Tuto snahu odráží ostatně i úvodní, obecně koncipovaná stať Josefa A. Fzöbla, která, vycházejíc z r. 1713, tedy z data, jehož význam je dán pragmatickou sankcí, klade důraz na vývoj spadající do 18. a 19. stol. V rozmezí těchto obecných a obecně-politických hledisek je také značná pozornost věnována - rozhodně větší, než nakolik jsme zvyklí těmto otázkám běžně přisuzovat - prusko-rakouskému konfliktu z r. 1866 (příspěvek Oskara Regelahe a zejména pozoruhodná studie Hugo Hantsche). Následují práce právního historika Ernsta C. Hellblinga o rakouské úpravě tzv. společných záležitostí a Ant. Radvánszkeho o uherském vyrovnávacím zákonodárství. Celková osnovu sborníku zahrnuje pak příspěvky směřující svou tematikou k jednotlivým důsledkům vyrovnání: platí to v první řadě o ceně příspěvku historika rakouského konzervatismu Joh. Christopha Allmayera-Becka o vyrovnání a armádě; jiný badatel střední generace hospodářský historik Alois Brusatti věnuje svou studii ekonomickým důsledkům vyrovnání; poznatky o otázkách, které v souvislosti s vyrovnáním ustupují zpravidla do pozadí, totiž o církevněpolitické situaci v šedesátých letech, přináší pak Erika Weinzierlová. Závěrečná třetina sborníku je věnována národnostní otázce: Branko M. Pešelj píše v institucionálním přehledu o uherako-chorvatském vyrovnání, Rudolf F. Wierer o českých fundamentálních člancích, Gerald Stourzh o problematice národnostní rovnoprávnosti na pozadí prosincové ústavy a sborník pak uzavírá anglický badatel C.A. Macartney pojednáním o uherském národnostním zákoně z r. 1868. Vcelku je možno konstatovat, že sborník přitahuje pozornost i tím, že vedle rakouských badatelů jsou tu shromážděny příspěvky autorů zahraničních, působících ponejvíce dnes v anglosaském světě, jejichž naturalizace je však celkem nedávného původu.

V. Urfus

Martin Vietor, Dejiny okupácie južného Slovenska 1938-1945,
Vydavateľstvo SAV, Bratislava 1968, 505 strán, viaz. 49,50 Kčs

Medzi historikmi býva často diskutovanou otázkou oprávnenosť spracovania najnovších dejín, kritizuje sa nedostatočný časový odstup, zábrany pre objektívne posúdenie sa vidia v panujúcej mocenskopolitickej situácii, aj v šijúcich osobách. Aj keď všetky tieto námietky majú svoje oprávnenie, myslím, že je správne začať spracovávať najnovšie dejiny čo najskôr, pravda na podklade čo najširšieho podchodu pri využívaní archívnych fondov. Profesor Martin Vietor svojou najnovšou prácou práve dokázal, že široko založeným a rozvetveným archívnym štúdiom možno aj v najnovších dejinách priniesť veľa nových a platných poznatkov.

Autor si dejinné udalosti rozdelil do šiestich (nie veľmi vhodne pomenovaných) kapitol, ktoré časovo rozdeľujú obdobie okupácie podľa závažnejších štátoprávnych alebo medzinárodných udalostí: vojenská diktatúra, obnova civilnej správy od decembra 1938, vznik Slovenského štátu, napadnutie SSSR, bitka pri Volgograde, nacistická okupácia Maďarska. V rámci týchto kapitol sa autorovi podarilo načrtnúť nielen právnohistorickú, ale aj celkovú situáciu na okupovanom území Slovenska. V rámci anotácie nemožno reprodukovať a oboznamovať obsah diela, lebo ide skôr o materiálovú prácu, ktorú si treba prečítať celú. Ďalší výskum v tejto oblasti bude nutne vychádzať z toho, čo sa v tejto knižke podarilo autorovi zhrnúť a zovšeobecniť, i keď je možné priniesť nové a iné pohľady z prameňov, ktoré sa odkryjú až po čase. Prof. Vietor preštudoval prístupné maďarské a československé archívy a neuspokojil sa iba závermi o metódach okupácie, ale prináša mnoho nových hodnotení o celej maďarskej a slovenskej politike a o ich vzájomných vzťahoch počas druhej svetovej vojny.

O serióznom prístupe autora svedčí aj bohatý poznámkový aparát na stranách 383-486. Nesúhlasím však ani s Vydavateľstvom ani s autorom ohľadne jeho umiestnenia za textom. Pri práci, ktorá prvý raz načiera do tak ošehavej problematiky by mal mať čitateľ možnosť "na pochode" si overovať argumentáciu. Hľadanie na konci knižky uberá podaniu plynulosť pri čítaní.

Pozoruhodné sú niektoré hodnotenia autora ohľadne pokrokovosti národného hnutia Slovákov v Maďarsku a ohľadne jeho podpory zo slovenského územia. Tieto závery iste narazia na nesúhlas niektorých historikov. Osobne sa mi žiada vyjadriť nesúhlas s pokusom porovnávať pomery národnostných skupín v rôznych štátnych formáciách a v rôznych obdobiach. Myslím, že to nie je ani možné, ani správne a nemá to ani žiaden účel. História má za účel vysvetliť, čo ako bolo a prípadne odsúdiť to, čo sa robilo nesprávne, kde využívala štátna moc svoje hroty na prenasledovanie ľudí, celých menšín alebo rás. Ale nikdy sa nedohodneme na tom, či postavenie Maďarov v Československu medzi oboma vojnami bolo tak či onak lepšie než postavenie Slovákov inde, to nie je ani potrebné vyhodnocovať, lebo z tohto porovnávanía súčasnosti nič nepomôžeme. Ostatne ide o javy v podsta-

te inkomparabilné (rôzne počty, rôzna koncentrácia, rôzny historický pôvod menšiny, rôzne štátoprávne začlenenie, faktor bezprostredného spojenia maďarskej menšiny v Československu, faktor odlúčenosti slovenskej menšiny v južnom Maďarsku a pod.). Bez viny je autor na zjednodušeníach, ktorých sa dopustil pri hodnotení povojnovej situácie (vypukle sa to javí v nemeckom resumé na str. 487 posl.veta). Vyvarovať sa ich môhol iba tak, keby bol túto partiu z knižky celkom vypustil - okupácia skončila r.1945!

Niektorými kritickými poznámkami neuberáme na hodnote recenzovanej knižky, skôr nasnačujeme úskalía, ktoré musel autor prekonávať. Práca prof. Vietora o okupácii je záslužným historickým dielom, ktoré sme už dlho čakali.

L. Bianchi

Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte. Vydávajú A. Erler a E. Kaufmann, sešit 3 a 4, E. Schmidt Verlag, Berlin, 1966 a 1967, sloupce 513-768 a 769-1024

Tato i pro české právní dějiny důležitá encyklopedie, na niž jsme upozornili již v roč. 12 (str. 276), pokračuje velmi rychlým tempem. Nejnovější dva sešity obsahují z problematiky bezprostředně se týkající českých otázek sice jen hesla Brünner Schöffenbuch, Burgrecht, Deutscher Bund a Erzämter (předchozí sešit 2. obsahoval heslo Böhmen), ale lze říci, že nepřímo má pro nás význam téměř všechno ostatní obsah díla, ať již se týká Německa, či zemí jiných.

Zvláště je tu možno upozornit na skupinu hesel spjatých pojmem Bürger (sloupce 543-562); na heslo Coutumes (sl.641-648); na výklady, k nimž poskytuje příležitost zařazení hesel spadajících pod pojem Deutsch, počínaje Německým zrcadlem, přes Německý spolek, Německý Řád a německé právo, zvláště soukromé, až k Německé říši (sl.712-724), kde překvapí čtenáře vyhýbavé stanovisko k jasnému odsouzení Hitlerovy "Třetí říše" (jen toto označení samo se odmítá); na velká hesla Diebstahl a Dorf; na soubor hesel k pojům Ehre, Eid, Eigen a Eigentum a konečně na obsáhlou skupinu pojednání (sl.949-987) spojených pojmem dědičnosti, která začíná heslem Erbabfindung a končí heslem Erbsins. Velmi instruktivní heslo je Englisches Recht (sl.922-939) s cennou bibliografií.

Ve čtvrtém sešitu je také nejrozsáhlejší až dosud vyšlé heslo, totiž Ehe (sl.809-832), následované ještě hesly Ehe, kirchenrechtlich (sl.833-836), Ehebruch (837-839), Ehering (840-843) a Egescheidungsprozess (843-846).

Vítáno jistě bude, že se soustavně zařazují i hesla toho typu jako Cuius regio - eius religio, Ecclesia non sinit sanguinem nebo Ecclesia vivit lege Romana. Stinnou stránkou je, že v uváděné literatuře nevyskytují se téměř díla autorů ze zemí na východ od Německa.

V. Vaněček

Jerome Alan Cohen, *The Criminal Process in the People's Republic of China, 1949-1963: An Introduction*. Harvard Studies in East Asian Law, 2. Cambridge, Harvard University Press, 1968, Ss. XVI, 706. Cena 15 dol.

Na první pohled překvapí, že tak rozsáhlá kniha je charakterizována slovem "úvod". Jeho oprávněnost je však dána jak relativní nepřístupností předmětu zkoumání, tak i tím, že předběžné výsledky studia nedávají zatím předpoklady k přesnějším závěrům. Kromě toho v podstatě celá kniha (str. 61-639) je koncipována jako soubor komentovaných textů různého původu (celkem 321), které jsou tedy materiálového charakteru a pouhými předpoklady k závěrům, nikoliv již závěry samotnými.

Pro orientaci nespécializovaného čtenáře může tedy sloužit jen krátký úvod (str. 3-53), který líčí formální znaky trestního procesu a periodizuje vývoj v letech 1949-1963 do tří období: do roku 1953 (upevnění ČLR), do 1957 (uplatnění sovětského trestněprávního systému) a později, kdy vzniká vlastní čínský systém. Autor věnuje dost místa zdůraznění omezených možností studia, protože trestní právo nebylo v ČLR zveřejněno, takže je lze poznávat jen útržkovitě z různých původních pojednání a zejména z rozhovorů s u-prehliky z ČLR v Hong Kongu.

Materiálová část knihy je rozdělena do 11 kapitol: ideologie trestního práva, neformální sankce, trestní řád, náprava prací, mez mezi administrativními a soudními sankcemi, definice trestního jednání, příprava procesu, organizace procesu, vynesení rozsudku, možnosti jeho změny, výkon trestu.

Poslední, třetí část je velmi užitečná pro specialistu jak podrobným přehledem příslušné literatury, tak zejména anglicko-čínským slovníkem odborných termínů.

Kniha je tedy vskutku úvodem do studia, ovšem zároveň jeho nezbytným základem.

T. Pokora

Fu-shun Lin, *Chinese Law. Past and Present. A Bibliography of Enactments and Commentaries*. In English Text. New York, The East Asian Institute, Columbia University, 1966. Ss. XLIII, 419

První bibliografie platného čínského práva i studií k jeho dějinám je značně rozsáhlá a důkladná. Převážná většina z 3.500 údajů zachycuje současnost, tj. zejména právo a právní názory v ČLR; protože ty jsou silně spojeny s oficiálními politicko-morálními názory, lze u nich najít leckterou metodickou podobnost s tradičním čínským právem.

Pro historika práva je užitečná zejména část XII. kapitoly a zčásti i celá druhá polovina knihy, zachycující právo mimo ČLR. Jsou zahrnuty i právní a politické teorie. Omezení je ovšem v tom, že se uvádějí jen publikace psané anglicky, takže mnoho bibliografických údajů zůstává ještě k soustavnému zachycení.

T. Pokora

Johan Wolfgang Brugel, Tschechen und Deutschen, Nymphenverlag
München 1967, str. 662

Zajímavý příspěvek k řešení velké otázky vztahu Čechů a Němců v době předmnichovské republiky s určitými reminiscencemi i na starší minulost sepsaný německým sociálním demokratem, říjícím a pracujícím v Anglii, osobním sekretářem československého ministra Czecha (německá soc. dem.) v letech 1930-38. Kniha je velmi důležitá pro právního historika, kterému velmi podrobně a se znalostí zákulisí čs. politiky třicátých let osvětluje politický zápas v době, kdy se rozhodovalo o další budoucnosti republiky. Autor zastává velmi rozhodně a ostře stanovisko německých soc. demokratů v ČSR, jeho kniha je skoro jakýmsi velkým pokusem osvětlit a ospravedlnit jejich politiku, postavit ji do kontrastu s německo-nacionálními tendencemi výkladu stejně tak jako se způsoby vysvětlení našeho státního vývoje, tak jak je u nás obvykle užíván. Zásadní pozice autora je ostře protikomunistická, snad nikde nenašel sympatická slova pro účast komunistů na boji o zachování předmnichovské republiky, nesnaží se pochopit jejich stanovisko, přičemž však v popředí jeho zájmu leží opět problémy německých komunistů v Československu.

Pro právního historika mají bezprostřední význam velké otázky této práce, především prvních šest kapitol této knihy, z nichž první řeší otázku pro nás zásadní důležitosti: "Was Österreich Ungarn reform fähig?", další pak otázky práva na sebeurčení národů (podle mého názoru je to jedna z kapitol, kde se autor dopouští největšího množství zjednodušení otázek a tak se nedokázal zdaleka vypořádat s celou problematikou této oblasti) mírových jednání (zde pak opět problémy menšinových záruk) a poslední ústavou z roku 1920. Celé zpracování těchto problémů se opírá o bohatou literaturu i o prameny, často u nás neužívané. Autor nejenom vyčerpává skoro úplně naši novou literaturu, ale přináší mnoho cenných údajů o německé literatuře z posledních let k této otázce, vyčerpává bohatou americkou literaturu posledního období, ale vrací se právě velmi důkladně k současné demokratické literatuře meziválečného období a četnými doslovnými citáty proměňuje své dílo částečně i v jakousi sbírku výňatků z dobových dokumentů.

Při této své snaze je velmi ostře protinacionalistický, dává řadu argumentů, které ukazují možnosti řešení sporných otázek o československých vztazích, tak jak tehdy existovaly a prokazuje na mnoha místech pochopení pro český přístup k vyřešení konfliktních bodů.

Mnoho nového pro nás přináší i dvě kapitoly (20. a 21.) věnované Mnichovu a posled-

ni, závěrečná kapitola "Poučení z minulosti", která nejlépe odhaduje všechny válné slabiny autorova pojetí české otázky, především bezvýchodnost jeho řešení v konfrontaci s historickou skutečností vývoje u nás, tak jak se ukázal v období druhé světové války a po ní.

Brügelova kniha je cenná svou bohatostí pramenných údajů, svým jednoznačně protinacistickým a protirevanštickým postojem. Je však zároveň i důkazem omezených možností každého autora, který si zvolí pouze jediný východí bod pro posouzení průběhu historických událostí.

M. Doležal